

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEMOKRATİK TUTUMLARI VE ŞİDDETE KARŞI TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ (AMASYA ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ)

Emine ALTUNAY ŞAM*

İsmail ÇAYPINAR**

Derya ALİMCAN***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve şiddete karşı tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırmada veriler tutum ölçeği uygulanarak toplanmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

İlişkisel tarama modelinde yürütülmüş bu araştırmada Gözütok (1995) tarafından geliştirilen “Demokratik Tutum Ölçeği” ve Gözütok tarafından geliştirilen (1993) “Öğretmen Adaylarının Şiddete Karşı Tutumlarının Belirlenmesi Ölçeği” kullanılmış ve 2015-2016 eğitim-öğretim döneminde Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler programlarında öğrenim gören 85 öğretmen adayına uygulanmıştır. Uygulama sonucunda, öğretmen adaylarının demokratik tutumları ve şiddete karşı tutumları arasındaki ilişkinin beklenen biçimde ve anlamlı olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte demografik özelliklerle ilgili sonuçlar, beklenti yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen adayı, demokratik değerler, demokratik tutum, şiddet, şiddete karşı tutum.

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOCRATIC ATTITUDES OF PRE-SERVICE TEACHERS AND ATTITUDES TOWARDS VIOLENCE (AMASYA UNIVERSITY EXAMPLE)

The aim of this study is to determine the relationship between democratic attitudes of pre-service teachers and attitudes towards violence. data were collected via attitude scale and interpreted. In this study, carried out by relational screening model, “Democratic Attitude Scale” developed by Gözütok (1995) and “determining pre-service teachers

* Doç. Dr., Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, emine.sam@amasya.edu.tr

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, caytokat.38@gmail.com

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, alimcan.derya@gmail.com

attitudes towards violence scale”, developed by Gözütok (1993) were used . And, 83 pre-service teacher candidates studying at Amasya University Educational Faculty Primary School teaching and Social Studies departments were used as participants in 2015-2016 education periods. As a result, no significant relationship was found between pre-service teachers’ democratic attitudes and attitudes towards violence. Besides this, results related to democratic features were as predicted.

Key Words: teacher candidate, demographic values, demographic attitude, violence, attitude toward violence.

1. Giriş

1.1.Problem Durumu

Toplumda düzeni, güven ortamını, uyumu sağlayan değerler toplumların gelişimi ve dinamiği için yapıtaşısı vazifesi görürler. Toplumda sosyal sorunların temel kaynağını, bireylerin karakterlerini yapılandıran değerlerle yeterince donatılmamış olması oluşturur. Değerlerin içselleştirilmesi, davranışa dönüştürülmesi, demokratik tutum kazandırılmasında eğitim en önemli vasıtaadır.

Türk Milli Eğitimi, değerler eğitimine ve demokratik değerlere temel amaçları arasında yer vermiş, ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programında ise buna açıklık getirilmiştir.

“21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmeyi amaçlamaktadır” (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2010).

Eğitim sisteminin bireyden sorumlu en önemli öğeleri okul yönetimi, okul iklimi ve öğretmenlerdir. Sınıf ortamı ve okul içinde öğrenci ile en fazla etkileşimde bulunan öğretmenler ise bireyin yetişmesinde aileden sonra en etkili paydaştır. Öğretmenlerin demokratik tutum ve becerileri,

yeterlikleri ve donanımları çağdaş bireyler yetiştirilmesi yönünde önemli ve gereklidir.

Demokrasi kültürünün yerleşmediği toplumlarda şiddet vakalarına sıklıkla rastlamak mümkündür. Dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi ülkemizde de fiziksel, psikolojik, cinsel şiddet ve mobing başlıca toplumsal sorunlardan biri haline gelmiştir. Bu sorunun kökenlerine indiğimizde aile, okul eğitimi, genetik yatkınlık, ruhsal hastalık, çevre, medya, toplumsal değerlerin davranışa dönüştürülememesi gibi pek çok faktör sorgulanması gereken değişkenlerin başlıcalarıdır. Bu araştırmada eğitimin baş aktörü öğretmenlerin şiddeti önlemek için demokratik değerlere ilişkin farkındalık kazanma gereğine dikkat çekilecektir.

1.2. Şiddetin Tanımı ve Türleri

Şiddet sadece dayak, tecavüz, yaralama, öldürme gibi fiziksel güç kullanımı ve hasarla sonuçlanan bir eylem değil, psikolojik, duygusal (tehdit) şiddet aracılığıyla, kişinin iradesini ve ifadesini yok sayan her türlü tutum, davranış ve baskı mekanizmasıdır. (Rahte, 2010:183) Şiddeti, gerçekleştiği ortamlara göre, aile içi, cinsel şiddet, trafikte, sokakta, kurumsal (mobing), okul içinde (zorbalık vs.), medyada olmak üzere sınıflandırmak mümkündür.

Şiddetin aile, akran, okul ve medya grubunca destek görmesi; daha da önemlisi işe yaradığı fikrinin kabul edilmesi, şiddetin öğrenilmiş bir davranış olduğu tezini desteklemektedir. (Gümüş, 2006). Toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin tutum ve davranışlarını şekillendirir. Kız ve erkek çocuklara erken yaşlardan itibaren toplumsal cinsiyet rollerinin öğretilmesi aile, akranlar, okul ve kitle iletişimi aracılığıyla gerçekleşir. Cinsiyete göre farklılaşan eğitim kız ve erkek çocukların yönelimlerini, ileriki yaşamlarında seçecekleri meslek türlerini (Kuzgun ve Sevim, 2004:16) ve genel tutum ve davranışlarını etkilemektedir.

Aile içi şiddet, çocukların şiddet eğilimli yetişmesinde önemli bir kırılma noktasıdır. Paula Wilcox'un (2006) çocukların aile içi şiddete bakışları ile ilgili saptaması önemli bir şeye işaret etmektedir. Çocuklar dayanın yanlış ve kötü bir şeyi cezalandırmak için başvurulmuş bir yöntem olduğunu düşündükleri için annelerine babaları tarafından uygulanan şiddeti "babanın annenin kötü davranışını cezalandırması" olarak yorumlayabilmekte-

dir. (Rahte, 2010:186) Bu algı ise şiddeti normal bulma ve yanlış davranış karşısında haklı bir davranış olarak kabul etme anlayışına ve eyleme dönüşebilmektedir.

Toplumsal işlevi olan medya kuruluşları gerek birtakım toplumsal mesajların, gerekse toplumsal değerlerin ve kültürün yayınlar vasıtasıyla toplum bireylerine aktarımı açısından önemli bir role ve sorumluluğa sahiptir.

Toplumun seyirci olduğu eğlence medyasının gerçek hayatta bireylerin agresif ve şiddete eğilimli davranışlar sergilemesinde önemli bir role sahip olduğu birçok kişi tarafından kabul edilmektedir. Görsel medya kaynaklı şiddetin en önemli kaynaklarından biri şüphesiz şiddet içeren video oyunlarıdır. Şiddet içeren oyunlar izleyicinin kalp atım hızını da etkileyerek davranış boyutunun dışında olumsuz bir etki daha yaratır. Görsel medyada şiddet sahnelerinin artması, sıradan hale gelmesi bireyleri toplumdaki şiddet olayları karşısında duyarsızlaştırmaktadır. (Funk, Baldacci ve Baumgardner, 2004; Carnagey, 2007)

Televizyon ise bireylerin en fazla etkileşimde olduğu medya araçlarından biridir. TV'nin açık kalma süresinin 1 ile 18 saat arasında değiştiği ülkemizde çocuğun zihinsel dünyasının ve kültürünün inşasında TV etkisi küçümsenmeyecek bir öneme sahiptir. (Cesur ve Paker 2007:107)

Sistematik olarak ve periyodik bir şekilde yinelenen görüntü ve imgeler, bireylerin, özellikle de çocukların ve gençlerin cinsiyet, meslek ve siyasetle ilgili eğilim, tutum, duygu, değer, beklenti ve davranışlarını şekillendirici ve belirleyici etkiye sahiptir. (Arslan, 2004:11).

Günümüzde toplumsal şiddetin artmasının ardındaki sebepler sorgulandığında medyanın bunda önemli payının olduğu araştırmaların sonuçları ile de doğrulanmaktadır (Hızal (1977), İlhan ve Ulusoy (2013), İrkin (2012), İmançer D. ve İmançer A. (2002), Ertürk 2009))

Şiddetin bir türü olan zorbalık endüstrileşmiş ülkelerin çok sık karşılaştığı bir durumdur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 2002 yılında 18 yaş altı 150 milyon kız ve 73 milyon erkek çocuğun fiziksel temas içeren cinsel şiddet ve cinsel şiddetin diğer türlerine zorlandığını tahmin etmektedir (United Nations General Assembly, 2006, akt. Kılıç, 2006).

Artan şiddet olayları pek çok ülkede eğitim ortamını olumsuz etkileyen ciddi bir sorun haline gelmiştir. (Süngü, 2013: 91)

Ülkemizde okullardaki şiddet basta medya olmak üzere anne-babaların ve Milli Eğitim Bakanlığının dikkatini çekmiş ve 1990'lı yıllardan itibaren bu alanda araştırmalar yapılmış ve yapılmaktadır. (Bkz. Kılıç, 2006). Dolek (2002) tarafından yapılan İstanbul ili ilk ve orta dereceli okulları ilgilendiren araştırmanın bulgularında zorbaca davranışların varlığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca Kapıcı (2004) tarafından yapılan bir başka araştırmada dört ve besinci sınıfa devam eden 206 öğrenciden %40'ının zorbalığa uğradığı tespit edilmiştir. (Kartal ve Bilgin, 2009:544) Diğer yandan okullarda öğrencilere yönelik fiziksel ceza, şiddet eğiliminin bir başka göstergesidir. Bu konuda Çiçekdemir (2003) tarafından yapılan bir araştırma, öğretmenlerden bir kısmının fiziksel cezaya yönelik bir tutum sergilediği sonucuna ulaşmıştır.

Ülkelerin birçoğunda okullar, çocukların evlerinin dışında en çok vakit geçirdikleri yerdir. Bundan dolayı okulların, çocukları şiddetten uzak tutma konusunda çok önemli bir rol oynamaları beklenmektedir. (United Nations General Assembly, 2006, akt. Kılıç, 2006).

Unesco'nun okulda şiddeti sona erdirmek için öğretmenler için hazırladığı rehberde, şiddeti önleme ve çatışma çözümü becerilerini öğrenme ve öğrencilere öğretme, insan hakları temelli sınıf yönetimi ve barış eğitimi yaklaşımları şiddetle mücadelede eğitimsel boyutta çözüm önerileri arasındadır. (Unesco, pp.22) Görüldüğü gibi farklı sebeplerle, farklı türlerde, farklı ortamlarda karşı karşıya kalınan şiddet toplumların en önemli sorunlarından biridir.

1.3. Demokrasi Eğitimi ve Demokratik Tutum Kazandırmada Öğretmenlerin Rolü

Demokratik yönetimlerde kişi hak ve hürriyetleri ve siyasi hürriyetler anayasa ile güvence altına alınmıştır. (Doğan, 2002: 141-142) Sağlıklı bir toplum için laik, özgür düşünebilen, hoşgörülü, kendi kararlarını kendi verebilen demokratik insanlar gereklidir. Demokrasi eğitimiyle bu özelliklere sahip insanlar yetiştirmek amaçlanmaktadır. (Telatar, 2012:3).

Demokrasi hayatın içinde uygulanarak öğrenilen bir yönetim modeli ve yaşam biçimidir. Demokrasinin uygulama alanı bireyin etkileşimde olduğu tüm çevrelerdir. Toplumda demokrasinin yaygın hale gelmesi devlet anayasasında, milli eğitimin amaç ve ilkelerinde yer alan demokratik tutuma sahip bireyler yetiştirme hedefine yönelik en önemli araç eğitimidir. Öğretmenler ise bu konuda öğrenci için en önemli modeldir. Demokratik tutumların öğrencilere kazandırılması için, öncelikle öğretmen adaylarının demokratik bir eğitimden geçmeleri gerekir. Demokrasi, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin temelini oluşturmadıkça öğretmen adaylarında ve dolayısıyla da toplumda demokratik bilincin oluşmasını beklemek doğru olmayacaktır. (Sönmez Ektem ve Sünbül, 2011:163; Harman, 2010:75). Kuş, Meray, Karatekin (2013)'den oluşan bir araştırma grubunca yapılan araştırma sonucunda öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin demokratik tutumlarının orta düzeyde olduğu bulunmuş ancak bu düzeyin yeterli görülmediği belirtilmiştir.

(Saracaloğlu, Evin ve Varol (2004:354) tarafından yapılan bir başka araştırmada öğretmen adaylarının demokratik tutumları olumlu düzeyde bulunmuştur. Bununla birlikte bazı araştırma sonuçları ise aksine, Türkiye'de özellikle çalışmakta olan öğretmenlerin tutumlarının ağırlıklı olarak otoriter olduğunu ve bu eğilimin zaman içinde daha da arttığını göstermektedir. (Kuş, Meray, Karatekin 2013:569)

Demokratik tutum şiddete karşı en öncelikli tedbirdir. Demokrasi bilinciyle donanmış, bunu yaşamsallaştırmış, şiddetin her türüne karşı bir tutuma sahip bireyler yetiştirilmek isteniyorsa başta aile ve sınıf ortamları olmak üzere tüm eğitim ortamlarında demokrasinin uygulanması gereklidir. (Demirtaş, 2004: 15, Telatar, 2012, s.3).

Okul öncesi, İlk ve ortaokul eğitim dönemleri bireyin tutum ve davranışlar kazanmasında, kişiliğinin şekillenmesinde önemli bir paya sahiptir. Bireyin her yönüyle kendisini geliştirebilmesi, bulunduğu çevreyi, dünyayı kavrayabilmesi, sorunları görebilmesi, çözümler üretebilmek için sorumluluk alabilmesi, toplumda etkin rol üstlenmesi insan olma bilincini kazanması ilköğretimin temel hedefleri arasındadır. Tüm bunlar insan hakları ve demokrasi eğitimi ile doğrudan ilişkilidir. (Çakmak ve Akgün, 2014; Sarı, 2007:2)

Demokratik ortamda büyümüş bireyler, diğerlerine göre sorumluluk duyguları ve sosyal becerileri daha fazla gelişmiş, yaratıcı, meraklı ve daha başarılı bireylerdir. (Bulut, 2006:52)

İnsanlık tarihi boyunca yaşanan siyasi, hukuki ve toplumsal tecrübeler, bugün ulaştığı son merhalede demokrasinin şiddetin karşısındaki en önemli mesaj olduğunu göstermiştir. Demokratik tutumun toplum bireyleri tarafından içselleştirilmesi ve vazgeçilmez kabul edilmesi, toplumsal huzurun, güvenliğin, barışın, adaletin ve ilerlemenin teminatıdır. Demokrasi bilinci oluşmamış bireyler, özgürlük, eşitlik, adalet, dürüstlük, hoşgörü, kişi hak ve özgürlüklerine, bireysel farklılıklara, farklı düşünce ve fikirlere saygı duymak temeline oturan demokratik değerlerden haberdar değildir. Böyle bireylerin olduğu toplumlar kurumlar, topluluklar ve milletler huzursuzdur. Huzursuzluğun kaynaklarından biri olan şiddet böyle toplumlarda daha yaygındır. Yukarıda farklı yönleriyle açıklamaya çalıştığımız şiddet olgusunun kökenlerine inildiğinde bunun eğitimle doğrudan ilgili olduğunu anlamak güç değildir.

Unesco'nun 1974'de uluslar arası eğitim anlayışı, işbirliği İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler kapsamında deklare ettiği öneri metninde uluslararası eğitimde temel ilkeler çerçevesinde, insan hakları eğitimine odaklanmış, gündelik hayatta daha az ayrıcalıklı, sosyal sorumluluk ve dayanışma duygusu taşıyan, eşitlik ilkelerine uyan bireyler yetiştirmenin teşvik edilmesine vurgu yapılmıştır. (Unesco,1974:22)

Cohen (2006), eğitimin hedeflerinin sadece akademik öğrenme değil, aynı zamanda sosyal duygusal ve etik yetkinliklerin yeniden yapılandırılması görüşündedir. Amerika Birleşik Devletlerinde sosyal duygusal eğitim, karakter eğitimi ve okul temelli ruh sağlığı alanında yapılan araştırmalar, sosyal duygusal becerilerin, bilgi ve eğilimlerin demokratik katılımı artırmanın temeli olduğunu ve yaşam kalitesini artırdığını ortaya koymaktadır.

Çocuğu özgür bir toplumda, etnik, ulusal ve dini gruplar ve tüm bireyler arasında barış, hoşgörü, kadın-erkek eşitliği ve dostluk anlayışına sorumluluğuna sahip bir hayata hazırlamak gerekir. Bu amaca ulaşmak için en iyi eğitim yöntemi demokratik değerlere göre okul topluluğunu organize etmektir. Okulda insan haklarını öğretmek toplumda demokrasi ile ilgili bütün sorunları çözmek anlamına gelir. (Muller, 2002:8).

Demokratik yaşam kültürünü ve demokratik değerleri kazandırma görevi, okulun ve eğitim programlarının temel görevleri arasında sayılmaktadır (Davis, 2003; Blair, 2003 akt. Kayabaşı, 2011: 528).

Demokratik tutum kazandırmada öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öğretmenlerin davranışlarıyla model olabilmesi küçük yaştan itibaren bu özelliklerin çocuklarda yerleşmesine demokratik bilincin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. (Güngör, 2013:370)

Okul ikliminde en önemli aktörlerinden birisi olan öğretmenlerle ilgili olarak Satı Bey'in ifadeleri oldukça manidardır. O, öğretmenlerin başta gelen görevinin çocuklara erken yaşlardan itibaren sağlam bir irade oluşturmak olduğunu belirtir. Demokratik değerler irade ve karakter örüntüsünün yapıtaşlarındandır. (Başar, 2003:58; Kayabaşı, 2011: 529)

Şiddetin okul boyutundaki öğretmen kaynaklı sebepleri arasında; Öğretmenlerin demokrasi ilkelerine uygun davranışlar sergileyememeleri, sorunlu davranışlarla baş edememeleri, sınıf yönetimi konusunda yetersiz kalmaları, sadece öğretim boyutu ile ilgilenmeleri, okul- aile-öğretmen iletişiminin yetersizliği yer almaktadır. (Önalın Akfırat, 2006).

Çetin ve Alpanık (2012) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin şiddet algıları ile yönetici ve öğretmenlerin şiddet algıları arasındaki farkın manidar olması, okul yöneticileri ve öğretmenlerin, öğrencilerin okulda karşılaştığı şiddet olaylarından habersiz olduklarına işaret etmektedir.

Çocuklar, okulda egemen olan kültürün önem verdiği değerleri, normları, tutumları ve inançları öğrenmektedirler. (Sarı, 2007:6) Bireyin eğitiminde aktif rol oynayan öğretmenlerin ise sergiledikleri tutum ve davranışları ile öğrenci üzerindeki etkisi çok önemlidir. Öğretmenlerin şiddet modeli olmaması, şiddet eylemlerini görmezden gelmemeleri, demokratik davranışları ile model olmaları öğrenci kazanımı açısından çok önemlidir. (Öğüdülmüş, 2006)

Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine hazırlanmalarında öğrenim gördükleri fakültelerdeki öğretmenlik uygulaması dersi ve öğretim elemanlarının önemli rolü ve katkısı vardır. Öğretmen yetiştiren kurumlarda çalışan ve öğretmen adayının yetişmesinde etkili rolü olan öğretim elemanlarının ise anlattıkları ile yaptıkları birbiriyle çelişmemelidir. (Gömlüksiz ve Kan, 2008:47)

İlköğretim okullarında açık program çerçevesinde Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ve Din- Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi derslerin programlarında demokratik değerlere geniş yer verilmektedir. Örneğin İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi programında vicdan ve düşünce özgürlüğü, hoşgörü, sevgi, saygı, arkadaşlık, vatan sevgisi, temizlik, iyilik, doğruluk, şefkat gibi değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır. İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin programında ise sorumluluk, özgürlük, insan hakları, barış, insan onuru ve temel etik değerlerin genel amaçların içinde yer aldığını görüyoruz. Toplum için gerekli değerlerin kazandırılmasında öncü derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersi programında ise, vatan sevgisi, sorumluluk, bağlılık, yardımlaşma, birlikte çalışma, hoşgörü, saygı vb. değerlerin yer aldığı görülmektedir. (Meb (2015); Doğanay ve Sarı 2004:366) Bu çalışmada ilköğretim ve ortaokulda Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ve Sosyal Bilgiler derslerini okutacak, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliği son sınıf öğretmen adaylarından bir örneklem grubu seçilmiştir. Bu programlarda okuyan öğretmen adaylarının okudukları programların müfredatlarındaki bazı ders içerikleri mesleğe başladıklarında okutacakları hayat bilgisi, sosyal bilgiler vatandaşlık ve insan hakları müfredatında yer alan demokratik değerlere ilişkin konuları kapsamaktadır. Bu ilişki ilgili grupların demokratik tutumlarının daha yüksek olması gerektiği beklentisini ortaya koymaktadır. Bu beklenti ise bu programlardaki öğretmenlere demokratik değerlere ilişkin ve şiddete karşı tutum ve davranış oluşturmada önemli görev düştüğü tezini güçlendirmektedir.

2. Yöntem

Araştırmanın modeli ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve / veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2006: 79–80). Araştırmanın çalışma grubunu 2015-2016 eğitim-öğretim yılının güz döneminde öğrenim gören sınıf öğretmenliği ve sosyal bilgiler öğretmenliği bölümlerinin son sınıfında öğrenim gören 85 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Gözütok (1995) tarafından geliştirilen “Demokratik Tutum Ölçeği” ve Gözütok tarafından geliştirilen (1993) ”Öğretmen Adaylarının Şiddete Karşı Tutumlarının Be-

lirlenmesi Ölçeği” kullanılmıştır. Verilerin analizi verilerin normal dağılım göstermemesi nedeniyle non-parametrik yöntemler kullanılmıştır.

”Öğretmen Adaylarının Şiddete Karşı Tutumlarının Belirlenmesi Ölçeği” Evet/Hayır olarak ikili likert tipinde bir ölçektir. Tutum ölçeğinde olumlu cevaplar 1 puan, olumsuz cevaplar 0 puan olarak değerlendirilmiştir. 18 madde ise ters puanlanmış olup toplamda yüksek puan alan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu şiddete eğilimi olmaması yönünde belirlenmiş, puanı düşük olanlar şiddet eğilimli olarak değerlendirilmiştir.

“Demokratik Tutum Ölçeği” Katılıyorum/Katılmıyorum şeklinde belirlenen ikili likert tipinde bir ölçektir. Tutum ölçeğinde olumlu cevaplar 1 puan, olumsuz cevaplar 0 puan olarak değerlendirilmiştir. 16 madde ise ters puanlanmış olup, toplamda yüksek puan alan öğretmen adaylarının demokratik tutumu olumlu, puanı düşük olanların demokratik tutumları olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

2.1. Problem Cümlesi

Ana problem Amasya Üniversitesi’ndeki öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumları ve demokratik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.

2.1.1. Alt problemler cümleleri

- Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum düzeyi ve demokratik tutum düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum düzeyi ve demokratik tutum düzeyleri öğrenim gördüğü bölüme göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu ve demokratik tutumu *arkadaşlarının kendisini tanımlama* durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu ve demokratik tutumu *aile içi ilişki durumuna* göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumunun ve demokratik tutumunun *üniversite ortamının demokratik tutumu* durumuna göre farklılaşmakta mıdır?

- Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu ve demokratik tutumu ilgi alanlarına göre farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu ve demokratik tutumları farklılaşmakta mıdır?

3. Bulgular ve Yorum

Araştırmanın evreni Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okuyan öğretmen adaylarıdır. Örneklem seçiminde ölçüt örneklem modeli kullanılmıştır. Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler programlarında son sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları branşları gereği mesleki yaşantılarında demokratik değerleri derslerinde ağırlıklı olarak verecek öğretmen grubundadır. Bunlar üniversite eğitimi sırasında da demokratik değerlerin dolaylı ya da dolaysız işlendiği dersleri almaktadırlar. Örneklem bu durum dikkate alınarak belirlenmiştir.

Uygulama gurubu 85 ile sınırlı olduğundan Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna bakılarak şiddete karşı tutum verilerinin anlamlılık değeri 0,007 ve demokratik tutum verilerinin anlamlılık değeri 0,000 olarak elde edilmiştir. Bu değerlerin 0,05'ten küçük olması nedeniyle verilerin normal dağılıma uygunluk göstermediği söylenebilir.

Alt problemlerimizde bağımsız iki grup olduğu (cinsiyet; kız-erkek, öğrenim görülen bölüm; sosyal bilgiler öğretmenliği, sınıf öğretmenliği) ve verilerimiz normal dağılıma uygunluk göstermediği için, parametrik olmayan testlerden, iki bağımsız örneklemden elde edilen puanların birbirlerinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test eden non-parametrik *Mann-Whitney U* testi uygulanmıştır. Yine alt problemlerimizde bağımsız üç ve daha fazla grup vardır (aile içi ilişki durumu, arkadaşlarının kendisini tanımlama durumu, ilgi alanları). Bu nedenle veri analizinde *Kruskal Wallis H Testi* uygulanmıştır. Öğretmen adaylarının ilgi alanları değişkeni ile demokratik tutum arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmiş ve *Kruskal Wallis H Testi* sonrası belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere tamamlayıcı karşılaştırma tekniklerine geçilmiştir. Bu amaçla ikili karşılaştırmalarda tercih edilen Mann Whitney-U uygulanmıştır. İki bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını görmek için *Spearman ve two-tailed test* 'i uygulanmıştır.

Tablo 1: Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Kişisel Bilgiler		N	%
Cinsiyet	Kız	58	68,2
	Erkek	27	31,8
	Toplam	85	100,0
Bölüm	Sınıf Öğr.	43	50,6
	Sosyal Bilgiler Öğr.	42	49,4
	Toplam	85	100,0
Kendini Tanımlama	Saldırgan	6	7,1
	Hoşgörülü	33	38,8
	Sakin	42	49,4
	Huzursuz	4	4,7
	Toplam	85	100,0
Aile İçi İlişki	Psikolojik Şiddet	9	10,6
	Hoşgörü Eğilimli	51	60,0
	İletişimden Yoksunluk	11	12,9
	Demokratik Eğilimli	14	16,5
	Toplam	85	100,0
İlgi Alanı	Spor	8	9,4
	Kitap okumak	32	37,6
	Televizyon izlemek	10	11,8
	Müzikle ilgilenmek	12	17,6
	Bilgisayar oyunları	15	2,4
	Sosyal Paylaşım ağı.	2	21,2
	Toplam	85	100,0

Tablo 1 incelendiğinde *çalışmaya katılan öğretmen adaylarının* 58'i kız (%68,1), 27'si (%31,8) ise erkek öğretmen adayından oluştuğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının *bölüm dağılımına* baktığımızda Sınıf Öğretmenliğinden 43 (%50,6), Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinden 42 öğretmen adayı (%49,4) uygulamaya katılmıştır.

Araştırma grubundaki öğretmen adaylarının "*arkadaşları tarafından tanımlanma durumu*"na baktığımızda, 42 öğretmen adayının sakin (%49,4), 33 öğretmen adayının hoşgörülü (%38,8), 6 öğretmen adayının saldırgan (%7,1), 4 öğretmen adayının huzursuz (%4,7) olarak tanımlandığı görülmektedir.

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının "*aile içi ilişki durumu*"nun dağılımlarına göre 51 öğretmen adayının aile içi ilişkisi hoşgörü eğilim-

lidir. (%60), 14'ü demokratik eğilimli (%16,5), 11'i iletişimden yoksun (%12,9), 9'unun ise psikolojik şiddet (%4,7) eğilimli olduğu görülmektedir.

Tablo 1 incelendiğinde çalışmaya katılan öğretmen adaylarının “*ilgi alanları*”na göre dağılımı; 32 öğretmen adayının ilgi alanının kitap okumak (%37,6), 18 öğretmen adayının sosyal paylaşım ağları (%21,2), 15 öğretmen adayının müzik (%17,6), 10 öğretmen adayının televizyon izlemek (%11,8), 8 öğretmen adayının spor (%9,4), 2 öğretmen adayının bilgisayar oyunları (%2,4) olduğu görülmektedir.

Araştırma için öğretmen adaylarına uygulanan ölçek, *Şiddete Karşı Tutum Ölçeği ve Demokratik Tutum Belirleme Ölçeği* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bu nedenle değişkenlere bağlı olarak öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu ve demokratik tutumu ayrı ayrı hesaplanmıştır.

Tablo 2: Cinsiyet değişkenine göre şiddete karşı tutum ve demokratik tutumun non-parametrik Mann Whitney U testi sonuçları

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamları	Z	U	P
Şiddete Karşı Tutum	Kız	58	43,65	2531,50	-	745,50	,721
	Erkek	27	41,61	1123,50	,357		
	Toplam	85					
		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamları	Z	U	P
Demokratik Tutum	Kız	58	39,43	2289,00	-	578,00	,52
	Erkek	27	50,59	1366,00	1,944		
	Toplam	85					

Tablo 2. deki veriler incelendiğinde öğretmen adaylarının *şiddete karşı tutumunun* cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmaktadır. ($U_{(745,5)}$; $p>0,05$).

Demokratik tutumu da cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir. ($U_{(578)}$; $p>0,05$).

Tablo 3: Öğrenim görülen bölüm değişkenine göre şiddete karşı tutum ve demokratik tutumun non-parametrik Mann Whitney U testi sonuçları

	Bölüm	N	Sıra	Sıra	Z	U	P
			Ortalaması	Toplamları			
Şiddete Karşı Tutum	Sınıf Öğr.	43	41,71	1793,5	-,492	847,5	,623
	Sosyal Bilgiler Öğr.	42	44,32	1861,5			
	Toplam	85					
		N	Sıra	Sıra	Z	U	P
			Ortalaması	Toplamları			
Demokratik Tutum	Sınıf Öğr.	43	45,14	1941,0	-,813	811,0	,416
	Sosyal Bilgiler Öğr.	42	40,81	1714,0			
	Toplam	85					

Tablo 3 incelendiğinde öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanı öğrenim gördükleri bölüme göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($U_{(847,5)}$; $p>0,05$).

Sıra ortalaması (mean rank) değerleri incelendiğinde Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanlarının sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanlarından yüksek olduğu şiddet eğiliminin düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının demokratik tutum puanları ise öğrenim gördükleri bölüme göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($U_{(811,00)}$; $p>0,05$).

Sıra ortalaması (mean rank) değerleri incelendiğinde sınıf öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının demokratik tutum puanlarının, sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde okuyan öğretmen adaylarının puanlarından yüksek olduğu ve buna göre demokratik tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Öğretmen adaylarının arkadaşlarının kendisini tanımlama durumu değişkenine göre şiddete karşı tutum ve demokratik tutumun Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Tanımlama	N	Sıra Ortalaması	SD	Ki Kare(χ^2)	P
Şiddete Karşı Tutum	Saldırgan	6	22,08	3	7,157	,067
	Hoşgörülü	33	40,76			
	Sakin	42	48,48			
	Huzursuz	4	35,38			
	Toplam	85				
	Tanımlama	N	Sıra Ortalaması	SD	Ki Kare(χ^2)	P
Demokratik Tutum	Saldırgan	6	36,83	3	2,549	,467
	Hoşgörülü	33	45,24			
	Sakin	42	43,71			
	Huzursuz	4	49,00			
	Toplam	85				

Tablo 4 İncelendiğinde Kruskal Wallis H Testi Sonuçlarına göre öğretmen adaylarının *arkadaşlarının kendisini tanımlama* durumu değişkenine göre şiddete karşı tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($\chi^2=7,157$; $p>0,05$) görülmektedir.

Sıra ortalaması (mean rank) değerleri incelendiğinde sakın olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumları en yüksek, saldırgan olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumlarının en düşük olduğu söylenebilir. Bu sonuçtan saldırgan olarak tanımlanan öğretmen adaylarının şiddet eğilimli olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4 incelendiğinde Kruskal Wallis H Testi sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının *arkadaşlarının kendisini tanımlama* durumu değişkenine göre, demokratik tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($\chi^2=2,549$; $p>0,05$) görülmektedir.

Sıra ortalaması (mean rank) değerleri incelendiğinde hoşgörülü olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumları en yüksek, kişilik özelliği huzursuz olan öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının en düşük olduğu söylenebilir.

Tablo 5: Öğretmen adaylarının aile içi ilişki durumu değişkenine göre şiddete karşı tutum ve demokratik tutumun Kruskal Wallis H testi sonuçları

		Aile İçi İlişki	N	Sıra Ortalaması	SD	Ki Kare(x^2)	P
Şiddete Karşı Tutum	Psikolojik Şiddet		9	27,61	3	6,456	,091
	Hoşgörü Eğilimli		51	44,24			
	İletişimden Yoksunluk		11	37,50			
	Demokratik Eğilimli		14	52,71			
	Toplam		85				
		Aile içi ilişki	N	Sıra Ortalaması	SD	Ki Kare(x^2)	P
Demokratik Tutum	Psikolojik şiddet		9	31,89	3	2,487	,478
	Hoşgörü eğilimli		51	44,35			
	İletişimden yoksunluk		11	47,86			
	Demokratik eğilimli		14	41,39			
	Toplam		85				

Tablo 5 incelendiğinde öğretmen adaylarının *aile içi ilişki* durumu değişkenine göre *şiddete karşı tutum puanları* arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($(x^2)=6,546$; $p>0,05$) görülmektedir.

Sıra ortalaması (mean rank) değerleri incelendiğinde aile içinde ilişki durumu demokratik eğilimli olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanları en yüksek (şiddet eğilimi olmayan), psikolojik şiddet eğilimli olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanlarının en düşük (şiddet eğilimli) olduğu söylenebilir. Aynı tabloya göre öğretmen adaylarının *aile içi ilişki* durumu değişkenine göre demokratik tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($(x^2)=2,487$; $p>0,05$) görülmektedir.

Tablo 6: Öğretmen adaylarının ilgi alanları durumu değişkenine göre şiddete karşı tutum ve demokratik tutumun KruskalWalis H testi sonuçları

	İlgi Alanı	N	Sıra Ortalaması	SD	Ki Kare(x^2)	P
Şiddete Karşı Tutum	Spor	8	59,94	5	5,751	,331
	Kitap Okumak	32	39,77			
	Televizyon İzlemek	10	48,70			
	Müzikle İlgilenmek	12	37,87			
	Bilgisayar Oyunları	15	36,25			
	Sosyal Paylaşım Ağları	2	43,08			
	Toplam	85				
	İlgi Alanı	N	Sıra Ortalaması	SD	Ki Kare(x^2)	P
Demokratik Tutum	Spor	8	41,00	3	14,557	,012
	Kitap Okumak	32	45,23			
	Televizyon İzlemek	10	21,05			
	Müzikle İlgilenmek	12	41,70			
	Bilgisayar Oyunları	15	37,50			
	Sosyal Paylaşım Ağları	2	53,81			
	Toplam	85				

Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının *ilgi alanı* durumu değişkenine göre *şiddete karşı tutum puanları* arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ($(x^2)=5,751$; $p>0,05$) görülmektedir.

Sıra ortalaması (mean rank) değerleri incelendiğinde ilgi alanı spor olan öğretmen adaylarının, şiddete karşı tutum puanlarının en yüksek, ilgi alanı bilgisayar oyunları olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanlarının en düşük olduğu görülmektedir. Buradan ilgi alanı spor olan öğretmen adaylarının şiddet eğiliminin olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Tablo 6'daki veriler öğretmen adaylarının *ilgi alanı* durumu değişkenine göre *demokratik tutum puanları* arasında anlamlı bir fark bulunduğunu ($(x^2)=14,557$; $p<0,05$) göstermektedir. Bu farkın hangi gruplar arasında hangi yönde olduğunu anlamak ve karşılaştırma yapmak için *non-parametrik Mann Whitney U testi* uygulanmıştır. (Tablo 7)

Tablo 7: Non-parametrik Mann Whitney U testi sonuçları

	İlgi Alanı	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamları	Z	U	P
Demokratik Tutum	Televizyon İzlemek	10	8,20	82,00	-3,033	27	,002
	Sosyal Paylaşım Ağları	18	18,00	3244,00			
	Toplam	28					

Tablo 7 incelendiğinde ilgi alanı *sosyal paylaşım ağları* ile *televizyon izlemek* olan öğretmen adayları arasında, ilgi alanı sosyal paylaşım ağları olan öğretmen adaylarının lehine fark olduğu görülmektedir.

Sıra ortalaması (mean rank) değerleri incelendiğinde ilgi alanı sosyal paylaşım ağları olan öğretmen adaylarının, demokratik tutumlarının yüksek olduğu, ilgi alanı televizyon izlemek olan öğretmen adaylarının, demokratik tutumlarının daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 8: Öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumunun ve demokratik tutumları arasında anlamlı bir ilişkisi Spearman ve two-tailed testi sonuçları

		Şiddete Karşı Tutum	Demokratik Tutum
Spearman's rho Şiddete Karşı Tutum	Korelasyon Katsayısı	1,000	,110
	P	-	,315
	Kişi Sayısı	85	85
	Korelasyon Katsayısı	,110	1,000
Demokratik Tutum	P	,315	-
	Kişi Sayısı	85	85

Tablo 8 incelendiğinde öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu ile demokratik tutum puanları arasında anlamlı bir doğrusal korelasyon olmadığı ve aralarındaki ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir (*Spearman's rho* = ,110; *p* ise 0,315).

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

1-Ana problem cümlesinden hareketle Tablo 8 incelendiğinde öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumu ile demokratik tutum puanları arasında anlamlı bir doğrusal korelasyon olmadığı ve aralarındaki ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir. Diğer yandan demografik özelliklerle ilgili sonuçlar, beklenti yönündedir. Tablo 5'e göre aile içi ilişki durumu demokratik eğimli olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanlarının en yüksek düzeyde olması, demokratik tutum ile şiddete karşı tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu ilişki Muller (2002:8) tarafından atıfta bulunulan Gandhi'nin "İnanıyorum, gerçek demokrasi yalnızca şiddetsizlik sonucu olacaktır" sözünü desteklemektedir.

2-Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen adaylarının *arkadaşlarının kendisini tanımlama* durumu değişkenine göre, hoşgörülü olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumları en yüksek, kişilik özelliği huzursuz olan öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının en düşük olduğu görülmektedir. Sakin olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumları en yüksek, saldırgan olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutumlarının en düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bundan hareketle kişilik özelliklerinin demokratik tutum ve şiddete karşı tutumu etkilediği söylenebilir.

3-Tablo 6 incelendiğinde öğretmen adaylarının *ilgi alanı durumu* değişkenine göre, ilgi alanı spor olan öğretmen adaylarının, şiddete karşı tutum puanlarının en yüksek, ilgi alanı bilgisayar oyunları olan öğretmen adaylarının şiddete karşı tutum puanlarının en düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuç, bilgisayar oyunlarının ağırlıklı olarak şiddet içeriyor (Funk vd. 2004) olmasından kaynaklanıyor olabilir.

4-Tablo 7 incelendiğinde ilgi alanı sosyal paylaşım ağları olan öğretmen adaylarının, demokratik tutumlarının yüksek olduğu, ilgi alanı televizyon izlemek olan öğretmen adaylarının, demokratik tutumlarının daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu değerlendirme daha yaygın olarak kullanılan görsel bir medya aracı olan televizyonun daha etkili olduğu (Cesur ve Parker 2007:107) tezini desteklemektedir.

5-Demokratik tutumun yüksek olmasının şiddete eğilimi azaltacağı ya da ortadan kaldıracacağı tezinden hareketle demokrasi eğitimi için öğrencinin düşündüklerini aktarabildiği özgürce tartışabildikleri ortamlar hazırlanmalıdır. Öğretmenler derslerinde, demokratik bir tutum sergilemeli

öğrencilerin eleştirel düşünme, tartışma, karar verme, dinleme ve empati kurma becerilerinin gelişmesini teşvik etmelidir.

6-Öğretmenler, medya şiddeti konusunda bilinçli olmalıdır. Eğitim fakültelerinde seçmeli ders olarak okutulan Medya okur-yazarlığı dersi zorunlu ders olarak okutulmalıdır.

7-Öğretmenler okul-öğrenci-veli iletişimini öncelikleri arasında bulundurmalı, aile eğitim programlarında aktif rol almalıdır.

8-Öğretmenler değerler eğitiminde farkındalık sahibi olmalı demokratik değerlerin kazanımı için gerekli ve önemli yöntem ve teknikleri bilmeli ve uygulamalıdır.

9-Öğretmenlerin 2003'den beri şiddet eğilimine karşı caydırıcılık sağlanması yönünde alınan tedbirler(Kılıç, 2006)den haberdar olması sağlanmalıdır.

10-Milli Eğitim Bakanlığı başta olmak üzere medya ve sivil toplum kuruluşlarının da dahil olduğu, ilkokul ve ortaokul çocuklarını kapsayan, medyadaki şiddet, cinsel şiddet aile içi şiddet, sokak şiddeti ve trafik şiddeti konularında çocukları bilgilendiren eğitici programlar hayata geçirilmelidir. Öğretmen, öğrenci ve gençler aktif olarak bu programlarda görev almaya özendirilmelidir.

11-Demokratik tutum ve şiddete karşı tutuma yönelik hazırlanacak farklı ölçeklerle daha kapsamlı örneklem grupları incelenebilir.

Kaynakça

- Arslan, A. (2004), Medyanın Birey, Toplum Ve Kültür Üzerine Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. Vol.1 No: 1. ss.1-11. www.insanbilimleri.com
- Başar, H. (2003). Satı Bey ve Eğitimle İlgili Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1/2 s.47-67.
- Bulut, N. (2006). Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Demokratik Tutumları ile Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkiler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. Kış 2006. S. 45. ss.37-59.
- Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş.(1996).Öğretmenlerin Hoşgörü ve Demokratik Tutumları . *Eğitim Yönetimi*. 2/3 . Yaz 1996. ss. 53-365.
- Cesur, S. ve Paker,(2007).Televizyon ve Çocuk: Çocukların TV Programlarına İlişkin Tercihleri. *Television and Children: Children's Preferences of TV Programs and*

- Genres. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* Kış -2007. 6/19. ss.106-125.
- Cohen, J. (2006) .Social, Emotional, Ethical and Academic Education: Creating a Climate for Learning, Participation in Democracy, and Well-Being. *Harvard Educational Review*: July 2006, Vol. 76, No. 2, pp. 201-237.
- Çakmak, Z. ve Akgün, İ. H. (2014). Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitiminin Gerekliliği. K. Ulusoy, A. Arslan (ed.). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi* İçinde (ss.228-238). Pegem Akademi:Ankara.
- Çetin, M. ve Alpanık F. (2012).Yönetici, Öğretmen ve Öğrencilerin Okul İçi Şiddet Algısı İle Motivasyon Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 35.ss. 105-122
- Çiçekdemir G. (2013), *İlköğretimde Sınıf Öğretmenlerinin Fiziksel Cezaya Yönelik Tutumları*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü). Özet.
- Demirtaş, H.(2004). Demokratik Sınıf Yönetimi ve Üniversite Öğrencilerinin Öğretim Elemanlarının Sınıf İçi Tutum ve Davranışlarına İlişkin Görüşleri. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı 16-9 Temmuz İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Doğanay A. ve Sarı M. (2004). Elementary School Students' Devation Level To Democratic Values And Comparison Of The Effect Of Overt And Hidden Curriculum -On Gaining Democratic Values In Terms Of Students And Teachers Opinions. *Eğitim Yönetimi*. 39. ss. 356-383.
- Dündar H. (2013). Öğretmen Adaylarının Sahip Olduğu Değerler İle Demokratik Tutumları Arasındaki İlişki. *The Journal Of Academic Social Science Studies*. Vol. 6. Issue 2. pp. 367-381.
- Funk, J. B., Baldacci, H. B., Pasold, T. and Baumgardner, J.(2004). Violence exposure in real-life, video games, television, movies, and the internet: is there desensitization? *Journal of Adolescence*. February 2004, Vol. 27. Issue 1. pp. 23-39.
- Gözütok, F.D. (1993). *Okulda Dayak*. Ankara: 72 Ofset
- Gömlüksiz, M. ve Kan, A. (2008). Eğitim Fakültesi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarına Kayıtlı Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumlarının Değerlendirilmesi (FIRAT Üniversitesi Örneği). *Milli Eğitim Dergisi*. S.178. Bahar:2008. ss.44-64.
- Gümüş, A. (2006). "Şiddetin Nedenleri". Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu. Ankara: Eğitim Sen Yayınları. ss. 39-92. Erişim:1 şubat 2016 www.adnangumus.net/.../agumus_2006
- Harman, A.(2010). *Öğretmen Adaylarının Şiddete Karşı Tutumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sönmez Ektem, I. ve Sünbül A. (2011).Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları Üzerine Bir Araştırma *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 31. ss.159-168.

- Kayabaşı, Yücel (2011), Öğretmen Adaylarının Davranışlarının Demokratik Sınıf Ortamı Açısından Değerlendirilmesi (The Evaluation Of The Teacher Candidates Behavior At With Respect Of A Democratic Class Atmosphere), *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31/2. ss. 525-549.
- Karatekin , K., Merey, ve Z. Kuş, Z.(2013). Öğretmen Adayları Ve Öğretmenlerin Demokratik Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kastamonu Education Journal* May 2013. 21/2.
- Karasar, N. (2006). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kartal H. ve Bilgin A. (2009), İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler ve Öğrenim Gören Öğrencilerin Zorbalığa Yönelik Görüşleri . *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7/3, ss.539-562.
- Kılıç, Ruhi (2006), Okullarda Şiddetin Önlenmesi ve Azaltılması, *Türk Eğitim Derneği , Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Mevcut Uygulamalar ve Sonuçları*. (Ed. Selahattin Gelbal).
- Kuzgun Y. ve Sevim S. A (2004).Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki “ *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37/ 1. ss. 14-27
- Meb (2015) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 Ve 7. Sınıflar Öğretim Programı.
- Muller, J.-M. (2002). Non-Violence In Education. Unesco Published In Collaboration With The Institut De Recherche Sur La Résolution Non-Violente Des Conflits (Ircn) Published In 2002 By The United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization. Paris/France, pp.8
- Öğüdülmüş S. (2006), Okullarda Şiddet Ve Önlenmesi, *Türk Eğitim Derneği .Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Mevcut Uygulamalar Ve Sonuçları*. (Ed. Selahattin Gelbal).
- Önalın Akfırat F. (2006). Dikmen Endüstri Meslek Lisesinde Şiddeti Önlemeye Yönelik Çalışmalar. *Türk Eğitim Derneği , Okullarda Şiddetin Önlenmesi, Mevcut Uygulamalar ve Sonuçları*. (Ed. Selahattin GELBAL).
- Rahte, E. Ç. (2010) .Aile İçi Şiddet ve Medya: Gündüz Kuşağı Televizyonunda Şiddetin Görünürlüğü ve Yeniden Üretimi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Bahar 2010, S. 30. s.183.
- Saracaloğlu, A.S., Evin, İ. ve Varol, R. (2004). İzmir İlinde Çeşitli Kurumlarda Görev Yapan Öğretmenler ile Öğretmen Adaylarının Demokratik Tutumları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice*. 4 (2). Kasım / November. ss. 335-364.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük Ve Yüksek “Okul Yaşam Kalitesi”ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma*. (Basılmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Süngü, H. (2013). Ulusal Basında Okullarda Şiddete İlişkin Haberlerin Değerlendirilmesi. Erişim: 15.02.2015 [ww.efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/.../1245](http://www.efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/.../1245)
- Telatar, S. (2012). *İlköğretim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin Demokratik Tutumları İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Anadolu Yakası Örneği)*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. s. 3.
- Ulubey, Ö. (2015). *Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Programının Yaratıcı Drama ve Diğer Etkileşimli Öğretim Yöntemleri İle Uygulanmasının Akademik Başarıya ve Demokratik Değerlere Bağlılığa Etkisi*. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Haziran 2015. s.113-114.
- Unesco. *Stopping violence in school:A guide for teachers*. Erişim:12.02.2016 <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001841/184162e.pdf>